

‘Politiek, pak super-rijkdom aan’

Politiek filosoof **Dick Timmer** onderzoekt of we grenzen kunnen stellen aan extreme rijkdom. “Controversiële ingrepen zijn onvermijdelijk.”

Tekst **Joost Ramaer** Foto **Willeke Duijvekam**

Een techmiljardair die bijna anderhalf miljoen euro schenkt aan twee politieke partijen, één week voor verkiezingen: zoiets was nog nooit vertoond in Nederland. De donaties van Steven Schuurman begin maart 2021 aan D66 (1 miljoen euro) en de Partij voor de Dieren (350.000 euro) baarden groot opzien – en bij André Krouwel zorgen. “Een donateur wordt zo een beetje werkgever van de politici”, zei de politicoloog aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. “En naar wie luistert een partij dan? Naar de kiezer of naar de donateur?”

Schuurman doneerde aan partijen die, net als hijzelf, de klimaatcrisis serieus nemen. “Dat doe ik ook”, zegt politiek filosoof Dick Timmer. “Wat dat betreft sympathiseer ik met hem. Tegelijkertijd besef ik goed dat donaties van die omvang de democratie kunnen ondermijnen. Zulke complexe dilemma’s beheersen onze tijd, en ik vind het spannend om die te helpen oplossen.” Daarmee was hij toen al een tijd bezig, later in datzelfde jaar promoveerde hij bij Ingrid Robeyns. Zij en haar oud-promovendus zijn wegbereiders in Nederland van het ‘limitarisme’, de leer die voor de strijd tegen de ongelijkheid inzoomt op de extreem rijken.

“Het debat over ongelijkheid gaat al heel lang vooral over de armen”, zegt Timmer, zelf inmiddels universitair docent *Morele en Politieke Filosofie* aan de Technische Universität Dortmund. “Hoe we die kunnen

‘We moeten onze moralistische bril meer op de rijken richten’

helpen om zelfstandiger en weerbaarder te worden.” Maar dat is maar één kant van het probleem. “Tien jaar geleden moest je een vermogen van minstens 35 miljoen euro hebben om in de *Quote 500* te komen. Vorig jaar lag die ondergrens op 120 miljoen. De rijken worden steeds rijker, de ongelijkheid

steeds groter, en er is duidelijk een verband tussen die twee. Wordt het dan niet tijd om ook eens naar de rijken te kijken?”

Matiging

Op extreme rijkdom is altijd kritiek geweest. “De Griekse wijsgeer Plato stelde dat de rijkste huishoudens niet meer dan drie à vier keer zoveel mochten bezitten als de armste huishoudens”, vertelt Timmer. Ook de grote religies manen van oudsher tot matiging en sociale verantwoordelijkheid: geef aan de armen en maatschappelijk nuttige doelen, houd niet alles voor jezelf. Maar de laatste veertig jaar is die levenshouding verdrongen door ‘greed is good’, het roemruchte credo van de Amerikaanse beurshandelaar Ivan Boesky, door acteur Michael Douglas vereeuwigd in Oliver Stone’s speelfilm *Wall Street* uit 1987. Gemakshalve vergaten we dat Boesky in de gevangenis belandde wegens beursfraude. We gingen rijkdom zien als een doel op zich, en zelfs als een blijk van morele superioriteit – van de rijke boven de arme.

“Armen worden vaak neergezet als zielig, of zelfs als schuldig aan hun lot: ze leven ongezond, willen niet werken”, observeert Timmer. “Aan het huidige publieke debat over ongelijkheid kleeft een sterk eenzijdig moralisme. Richt die moralistische bril eens wat meer op de rijken. Is grote rijkdom wel zo rechtvaardig en maatschappelijk waardevol?” Het limitarisme onderzoekt of er grenzen moeten worden gesteld aan extreme rijkdom – vandaar de naam – en ook hoe. “Mensen hebben allerlei ideeën over hoe een rechtvaardige samenleving eruitziet. Wat ik interessant vind, hoe die te concretiseren.”

In zijn proefschrift onderzoekt Timmer hoe we kunnen komen tot concrete grenzen aan rijkdom. “Limitarisme is iets anders dan rijke mensen pesten”, benadrukt hij. “Limitaristen zeggen ook nergens dat extreem rijken slechte mensen zijn. Ons belangrijkste argument is dat kapitaal dáár moet neerslaan waar dat het meeste effect heeft.” Het gaat niet alleen om geld, legt Timmer uit. “Economisch kapitaal trekt namelijk

ook andere vormen van kapitaal aan. Als je rijk bent, kun je je kinderen naar de beste scholen en universiteiten sturen, zoals Eton en Oxford in Engeland. Daar krijgen ze het beste onderwijs én ze bouwen er een netwerk op van vrienden en bekenden die hen later in de maatschappij de beste posities gunnen.” Elke volgende generatie verwerft deze voorrechten gemakkelijker en gaat ze steeds meer als een recht beschouwen.

Fortuin

“Dat zie je ook aan de houding van de huidige superrijken”, zegt hij. Miljardairs van het digitale universum als Elon Musk (Tesla) en Peter Thiel (PayPal) fulmineren voortdurend tegen de overheid, die briljante individuen zoals zij zou beroven van hun lust tot ondernemen. Beiden vergeten gemakshalve dat diezelfde overheid de kiem legde voor hun fortuin: het internet ontstond dankzij grote investeringen van het Amerikaanse ministerie van Defensie. “Deze houding, en de huidige staat van ongelijkheid, maken controversiële ingrepen onvermijdelijk.” Het meest voor de hand liggend is om al te hoge vermogens domweg weg te belasten en de opbrengst elders te investeren – in hogere minimumlonen, uitkeringen en basispensioenen, en in betaalbare woningen, kinderopvang, gezondheids- en ouderenzorg. “Of denk aan private onderwijsinstellingen zoals Luzac”, zegt Timmer, “waar slechte presteerders op gewone scholen alsnog voor veel geld hun diploma’s kunnen halen. Als dat de ongelijkheid tussen kinderen vergroot, moeten we ze misschien verbieden.”

Zo’n drastische financiële en sociaal-culturele herverdeling vraagt om nieuwe wetgeving en vooral om politieke moed. “De superrijken hebben een eigen verantwoordelijkheid, maar de hoofdtaak ligt bij de overheid”, stelt hij. Vandaag de dag lijkt die helaas minder dan ooit in staat of bereid tot omstreden maatregelen. Toch is Timmer hoopvol. “Er is wel iets aan het schuiven. Zelfs de jongerenclub van de VVD bepleit nu om erfenissen rechtvaardiger te belasten.”

‘Limitarisme is iets anders dan rijke mensen pesten’